

Культурно-історичні витоки сучасного спорту (повідомлення друге)

Василь Сутула

Харківська державна академія фізичної культури,
Харків, Україна

Мета: розкрити соціальний механізм саморозвитку сучасного спорту.

Матеріал і методи: у ході дослідження застосовувались системний та історіографічний методи.

Результати: у 19-му сторіччі обсяг поняття "спорт" значно розширився у порівнянні з попереднім історичним періодом. Визначальним чинником, який зумовлював основні напрями розвитку боксу, було суспільне його визнання. Показана сутність соціального механізму саморозвитку сучасного спорту.

Висновки: соціальний механізм саморозвитку спорту, як специфічного суспільно значущого явища, проявляється в діалектичній єдності, з одного боку, конкуруючої діяльності людей по задоволенню різноманітних потреб у використанні фізичних вправ, яка спрямована на підготовку та участь у змаганнях, а з іншого, суспільної оцінки соціальних явищ, які виникають на основі такої діяльності.

Ключові слова: спорт, бокс, термін, поняття, саморозвиток, процес, потреби, суспільна значущість.

Вступ

У статті "Культурно-історичні витоки сучасного спорту (повідомлення перше)" [3] акцентувалась увага на необхідності подальшої розбудови узагальнюючої теорії фізичної культури, яка з єдиних позицій розкриває рушійні сили, соціальні механізми та об'єктивні закони історичного розвитку сфери діяльності людей, пов'язаної з використанням фізичних вправ. При цьому було виділено два важливих положення. По-перше, що фундаментальною основою такої теорії є соціальний механізм саморозвитку сфери діяльності людей, пов'язаної з використанням фізичних вправ, який ґрунтується на дії закону "взаємозв'язку потреб і діяльності" [4–7]. По-друге, що така теорія буде носити обмежений характер, якщо в ній не будуть розкриті культурно-історичні витоки сучасного спорту. У цій же статті був зроблений висновок про те, що у період з 16-го і до 19-го сторіччя в англійській практиці термін "спорт" використовувався для більш виразного означення суб'єктивного відчуття людьми задоволення від зовсім різних видів діяльності, в одному випадку це були різноманітні розваги та жарти, у другому – рибалка та полювання, у третьому – військові дії та бойові розваги, у четвертому – дитяча гра з паперовими зміями та інше, тобто для підкреслення того, що така діяльність була для них своєрідним хобі, розвагою, забавою. Зроблений висновок свідчить про те, що в означений історичний період обсяг поняття "спорт" (це вся множина об'єктів, яким притаманні ознаки адекватного змісту) був досить широким, а у зміст цього поняття (це сукупність загальних ознак) не входили ознаки, які являються невід'ємним атрибутом сучасного визначення поняття "спорт" [7], а саме, "фізичні вправи", хоча таке словосполучення досить широко використовувалось в існуючій на той час системі сімейного виховання [8], "змагальна діяльність та підготовка до неї", а також "індивідуальні та суспільно значущі результати діяльності людей, пов'язаної з використанням фізичних вправ", як невіддільні ознаки сучасної дефініції поняття "спорт" [7]. Указана розбіжність актуалізує необхідність проведення спеціальних досліджень щодо змін, які відбулися у 19-му сторіччі в суспільному сприйнятті поняття "спорт".

Мета дослідження: виходячи з вище викладеного та продовжуючи аналіз, розпочатий у статті "Культурно-історичні витоки сучасного спорту (повідомлення перше)" [3], метою даного дослідження є розкриття соціального механізму саморозвитку сучасного спорту.

Завдання дослідження:

1. Означити особливості використання терміну "спорт" в англійській практиці 19-го сторіччя.
2. Виділити соціальний механізм саморозвитку сучасного спорту, в основі якого лежить закон "взаємозв'язку потреб і діяльності".
3. На прикладі розвитку боксу перевірити особливості дії закону "взаємозв'язку потреб і діяльності".

Матеріал і методи дослідження

У ході дослідження застосовувались системний та історіографічний методи. Для вирішення поставлених завдань був проведений аналіз англійських друкованих видань, наявних у бібліотеці "Google Books", які охоплюють період починаючи з 19-го сторіччя і висвітлюють різні аспекти використання термінів "sport", "boxing" та "boxing matches". Представлені в даному дослідженні друковані видання, отримані з допомогою пошукової системи "Google Books Ngram Viewer", являються лише незначною частиною масиву видань, наявних в бібліотеці "Google Books". Разом з тим вони дають можливість досить повно представити характер розвитку в той історичний період соціальних процесів, які пов'язані із становленням сучасного спорту.

Результати дослідження та їх обговорення

1. Особливості використання терміну "спорт" у соціальній практиці 19-го сторіччя. Результати аналізу англійських друкованих видань з бібліотеки "Google Books", отриманих з допомогою пошукової системи "Google Books Ngram Viewer" на запит "sport", свідчать про те, що на початку 19-го сторіччя термін "спорт" використовувався в соціальній практиці, як і в попередній історичний період [3], для підкреслення того, що конкретний вид діяльності людей приносив їм задоволення. Сформу-

льоване положення підтверджується матеріалами зі словника італійської та англійської мов, надрукованого у 1807 році [18], в якому поняття "спорт" тлумачиться як проведення часу із задоволенням, відпочинок, прогулянки, хобі, ігри, жарту, полювання, рибалка та інше. Очевидно, що в даному словнику акумульовано відображена тогочасна соціальна практика. Саме на це вказують наведені нижче витяги з англійських праць, які були надруковані у 19-му сторіччі. Наприклад, Д. Уилсон у творі "Вудка і рушниця: два трактати про рибальство та полювання з рушницею" (1840) [24] констатував, що для забезпечення гарного спорту (потрібно розуміти розваг), мисливець повинен мати хороших собак ("To ensure good sport, the shooter must be provided with good dogs"). У журналі "Подорожі, пригоди та спорт, з журналу Blackwood's" (1841) [40] описується полювання на ведмедя, як небезпечний вид спорту. А. Лоусон (автор практичних інструкцій фермера) у творі "Сучасний ветеринар" (1842) [11] відмічав, що полювання на оленя протягом багатьох століть вважалося королівським спортом ("Stag-hunting was for many ages deemed a royal sport"). У праці "Спорт та задоволення від нього, фізичне і гастрономічне" (1859) [37] відмічається, що полювання на птицю приносить "величезне гастрономічне задоволення і являється відмінним фізичним спортом" ("they are considered as offering immense gastronomic pleasure and excellent physical sport"). Слід також зазначити, що у означений історичний період з'являються друковані праці, в яких започатковується негативне ставлення до полювання з рушницею та рибну ловлю, як до різновиду розваг (спорту). Наприклад, Т. Юнг у "Нарисі про людяне ставлення до тварин" (1822) [41] говорить про те, що, засуджуючи полювання з рушницею та рибну ловлю, як спорт (потрібно розуміти, як розвагу), йому доведеться боротися зі звичаями, модою, нахильностями, з лікарями, моралістами, законодавцями та священиками ("I was conscious that in condemning Hunting, Shooting, and Fishing, for sport, I should have to contend with Custom, Fashion, and Inclination; with Physicians, Moralists, Legislators, and Divines"). Дана праця являється у певній мірі винятком, адже у 19-му сторіччі термін "спорт" використовувався, як було показано вище, для характеристики того, що діяльність людей, пов'язана з мисливством та рибалкою, сприймалася в широких аристократичних колах як розвага.

Проведений аналіз англійських друкованих видань, які вийшли у 19-му сторіччі, також показав, що в означений історичний період спектр видів діяльності людей, для якісної характеристики яких використовувався термін "спорт", значно розширився. Наприклад, П. Хоаре в праці "Нескромність: комедія у п'яти діях, виконана в Театрі-Роялі, Друрі-Лейн" [32], яка була надрукована у 1800 році, відмічає, що жінки були призначені для спорту (потрібно розуміти – для розваг) чоловіків, а чоловік, який одружується, змінює себе і стає спортом (потрібно розуміти – розвагою) для жінок ("Women were designed to be the sport of men, and the man who marries, turns the tables on himself, and becomes the sport of women"). У праці Марка Твена "Послання Міссісіпі" (1876) [25] описується, як "Джо, вийнявши шпильку з лацкану, став допомагати приятелю муштрувати арештованого жука. Інтерес до цього спорту (необхідно розуміти – розваги) зростає шохвилини" ("Joe took a pin out of his lappel and began to assist in exercising the prisoner. The sport grew in interest momentarily").

Результати проведеного історіографічного аналізу

свідчать також про те, що у 19-му сторіччі почали з'являтися друковані праці, в яких термін "спорт" використовувався уже не тільки для якісної характеристики того, що певні види діяльності людей приносили їм задоволення (проведення часу з задоволенням, відпочинок, прогулянки, хобі, ігри, жарту, полювання, рибалка), а й як узагальнююча назва різних видів розважальної діяльності людей, які носили ознаки сучасного спорту, тобто дозвілєвої діяльності людей, в якій використовувались різноманітні фізичні вправи, чого не було в попередній історичний період. Так, наприклад, Е. Брейлі і Д. Бріттон у праці "Красоти Англії та Уэльсу, або пояснення топографічні історичні та описові" (1810) [14] відмічали, що коли велике мавританське озеро на північній стороні міської стіни замерзло, великі компанії молодих людей ідуть на спорт (потрібно розуміти – розважатися) на льоді ("When the great moorish lake on the north side of the City wall is frozen over, great companies of young men go to sport upon the ice"). Американська письменниця М. Фримен у праці "Золотий келих та інші історії", яка була надрукована у 1892 році [26], спортом називає дитячі танці на різдвяному балі: "The Mayor, with his family and a few grand guests, sat on a dais covered with blue velvet at one end of the dancing hall, and watched the sport", що в перекладі означає "Мер, разом з сім'єю та кількома високими гостями сидів на підвищенні, покритому блакитним оксамитом в одному з кінців танцювального залу і спостерігав за спортом". Про значний суспільний інтерес до різних видів діяльності людей, для якісної характеристики яких в соціальній практиці 19-го сторіччя використовувався термін "спорт", свідчить і колективна праця "Енциклопедія спорту" (1897) [12], в якій автори вказують на той факт, що любителі спорту не можуть скаржитись на те, що в останні роки їх інтереси нехтуються англійськими видавцями, адже книги, присвячені обговоренню спорту, продовжують швидко примножуватись, однак серйозних зусиль для створення національної енциклопедії спорту не було зроблено ("Lovers of Sport cannot complain that in recent years their interests have been neglected by English publishers; but, although books devoted to the consideration of Sport continue to multiply apace, no serious effort has been made to produce a national Encyclopaedia of Sport"). Необхідність підготовки такої енциклопедії автори обґрунтовували тим, що видання "Енциклопедії сільського спорту Блейна", яка уперше з'явилась у 1840 році, було завершено до 1870 року.

Результати проведеного аналізу друкованих видань з бібліотеки "Google Books" вказують також на те, що у 19-му сторіччі в англійській лексичній практиці почала проявлятися, на відміну від описаної вище, нова тенденція у використуванні терміну "спорт". Так, уже приблизно з середини 19-го сторіччя в друкованих виданнях цей термін почали використовувати для назви різноманітних соціальних явищ, сутність яких практично співпадає з сучасними уявленнями про спорт. По іншому можна сказати, що уже у той історичний період термін "спорт" почали використовувати як узагальнюючу назву різних видів діяльності людей, пов'язаної з використанням фізичних вправ, яка була обумовлена необхідністю здобуття перемоги на змаганнях. Так, наприклад, Т. Б. Рид в праці "Майстер оболонки" (1894) [39], характеризуючи героя, відмічав, що він був відмінним гравцем в крикет і бігуноу, оскільки школа змушена була визнати, коли вона (мається на увазі школа) закликала своїх чемпіонів боротися за це на ігрових полях ("... he was an excellent cricketer and runner, as the

school was bound to acknowledge whenever it called out its champions to do battle for it in the playing-fields"). С. Крокетт у праці "Богородиця і торт: казки головного міста Галлоуей, зібрані з 1889 по 1895 роки" (1895) [34], описуючи саний спорт, відмічав, що його найбільше забавляло те, що цей прекрасний вид спорту тепер відомий усьому світу, але він практикується лише в гірських селах як вид розваг, який називається катання на санях ("And what amused us most was that excellent sport – now well known to the world, but then practised only in the mountain villages – the species of adventure which has come to be called "tobogganing").

Підсумовуючи результати проведеного вище огляду англomовних видань з бібліотеки "Google Books", які були надруковані у 19-му сторіччі і в яких використовувався термін "sport", необхідно відмітити наступне. По-перше, у 19-му сторіччі обсяг поняття "спорт" значно розширився у порівнянні з попереднім історичним періодом, який описаний у першому повідомленні [3]. Це було обумовлене тим, що в широкій англomовній практиці дане поняття відображало сприйняття людьми різних видів діяльності, які приносили їм відчуття задоволення, тобто сприймалися ними як розвага, забава. По-друге, у 19-му сторіччі в англomовних друкованих працях, а вони відображали тогочасну соціальну практику, термін "sport" почали використовувати для узагальнюючої характеристики діяльності людей, пов'язаної з використанням фізичних вправ, тобто вправ, які не мають для людини прямого утилітарного значення (миттєвої вигоди, користі), чого не було в попередній історичний період. По-третє, приблизно з середини 19-го сторіччя в англomовних друкованих виданнях термін "спорт" почали використовувати для узагальнюючої характеристики діяльності людей, яка носила ознаки сучасного спорту, тобто така діяльність ґрунтувалась на підготовці людей до змагань та участь в них. По-четверте, враховуючи певну інерційність (запізнення) процесу відображення в друкованих виданнях реальних соціальних процесів, які відбувалися у той чи інший історичний період, необхідно визнати, що переломний момент в суспільному сприйнятті поняття "спорт" наступив на межі 19-го сторіччя. Саме у цей період термін "спорт" почали використовувати в соціальній практиці для характеристики діяльності людей з використанням фізичних вправ, яка була спрямована на підготовку та участь у змаганнях.

II. Бокс як специфічне суспільно значуще явище, в основі розвитку якого лежить закон "взаємозв'язку потреб і діяльності". Виділені вище тенденції у використанні терміну "спорт" виокремлені на основі інформації, що міститься в англomовних друкованих виданнях, котрі були отримані за допомогою пошукової системи "Google Books Ngram Viewer" по запиті "sport". Однак такий підхід розкриває лише одну грань культурно-історичного процесу становлення сучасного спорту, точніше, лише особливості використання терміну "спорт" в соціокультурній практиці Великої Британії 19-го сторіччя. Існує й інша грань цього процесу. Особливо яскраво вона проявляється в розвитку різних видів змагальної діяльності людей, які в процесі культурно-історичної еволюції суспільства отримали власні назви, наприклад, бокс, футбол, скачки (кінські перегони), крикет та багато інших. Враховуючи той факт, що в означений історичний період термін "спорт" мав досить широке використання в різних сферах соціальної практики (проведення часу із задоволенням, відпочинок, прогулянки, хобі, ігри, жарти, полювання, рибалка та інше), постає закономірне питання: коли такі

види змагальної діяльності людей почали називатися в англomовній практиці спортом і які причини обумовили цей процес? Очевидно, що це складні питання, і щоб знайти на них відповідь, необхідно ретельно проаналізувати особливості розвитку названих вище видів змагальної діяльності людей, що неможливо у межах однієї статті. Саме тому звуємо поле дослідження і скористаємось лише інформацією, що міститься в книгах, які були надруковані у 19-му сторіччі і наразі наявні у відкритому доступі в бібліотеці "Google Books" та можуть бути отримані з допомогою пошукової системи "Google Books Ngram Viewer" по запиті, як приклад, "boxing" та "boxing matches". Такий підхід обумовлений ще й тим, що бокс (кулачні бої) в соціокультурній практиці Великої Британії 18–19-го сторіччя займав особливе місце і був досить добре висвітлений, як в тогочасній періодиці [2], так і в спеціальних виданнях [16; 20].

Проведений аналіз друкованих видань з бібліотеки "Google Books" показав, що в означений історичний період у них описувались різні аспекти розвитку боксу. Наприклад, в ряді праць відображається історія розвитку кулачних боїв (боксу) в древніх цивілізаціях [13], розвиток цього виду одноборств у Древній Греції [10], у Древньому Римі [42] та у Великій Британії [20], подається інформація щодо методики підготовки боксерів до поєдинків [33] та стосовно якостей, якими повинна володіти людина, щоб стати умілим боксером [28]. Однак для перевірки дії закону "взаємозв'язку потреб і діяльності", а це одне з завдань дослідження, виділимо з усього різноманіття англomовних книг, присвячених кулачним боям (боксу), які були надруковані у 19-му сторіччі, лише ті, які вказують на існування явно виражених тенденцій у розвитку боксу, **як специфічного суспільно значущого явища.** У першу чергу це стосується з'ясування особливостей сприйняття боксу учасниками поєдинків (індивідуально значущий результат їх діяльності) та сприйняття боксу, як видовища, через призму його споживачів (суспільна значущість боксу). Такий підхід дає можливість на конкретних прикладах, які відображають соціальну атмосферу того часу очима безпосередніх свідків тих подій, проілюструвати дію закону "взаємозв'язку потреб і діяльності", який лежить в основі соціального механізму саморозвитку боксу, як одного з різновидів сучасного спорту.

Індивідуальне сприйняття боксу учасниками боксерських поєдинків висвітлено, наприклад, у праці, яка вийшла у 1827 році [43]. У ній говориться про те, що після заборони англійським парламентом у 1730–1750 рр. публічних призових боксерських (кулачних) поєдинків у рекламних оголошеннях тогочасних газет містилися виклики та відповіді боксерів. У цій же праці повідомляється, що реклама від Daily Advertiser (щоденний рекламодавець), яка вийшла в грудні 1745 року, може служити зразком таких оголошень: "Aut Caesar aut nullus" (або цезар або нічого). Про високе суспільне значення боксу, як публічного видовища, яке відіграло вагомий роль у тогочасному суспільстві, свідчать праці багатьох авторів. Так, у "Шотландському журналі..." (1806) [44] боксерські поєдинки розглядаються у світлі здобуття задоволення від них, як від публічного видовища, яке створює умови для азартних ігор та спекуляцій. Д. Мейсон та ін. в "Новій енциклопедії", яка була надрукована в 1813 році [22], відмічали, що в минулому сторіччі (мається на увазі 18-те сторіччя) кулачні бої (змагання з боксу) були дуже популярні до того часу поки один з бійців не був убитий на місці поєдинку. Вони також

звертають увагу на те, що ці дикі практики заохочувались людьми, чиє високе суспільне положення зобов'язує їх бути гарним прикладом для громадян нижчих порядків. Є. Нілс та ін. в "Національному реєстрі ..." (1821) [19] констатували, що багато людей шоковані варварством, разом з тим вони відвідують боксерські матчі, які часто закінчуються вбивством одного з учасників змагань, але це являється для глядачів лише розвагою. Автори також відмічали, що у цих матчах беруть участь тисячі пристойних чоловіків, які вкладають великі суми в розмір винагороди. В одному з щотижневиків за 1833 рік [30] наводяться звіти лондонських газет про два боксерських поєдинки, тривалістю по три години, в кожному з яких один із учасників загинув. При цьому відмічається, що такі бої були розвагою для публіки. Вірогідно, що жорстокість тогочасних кулачних боїв була одним із факторів, який спонукав Е. Хичкока у 1837 році у зверненні до молоді Сполучених Штатів [15] назвати грубими розвагами театральні виставки, циркові види спорту, кінні змагання, півнячі бої, травлю биків, боксерські матчі та гладіаторські змагання. Така ж в цілому позиція відображена і в "Лондонському журналі розваг ..." (1847) [38], в якому, описуючи призначення містера Сміта (боксер-аматора) на посаду редактора, наголошується на тому, що одним з перших його заходів був початок війни проти системи призового боксу ("One of his first measures was to commence a war against the system of prize boxing"). Саме на це звертає увагу Д. О'Рейлі в книзі "Етика боксу і чоловічого спорту" (1888) [23], відмічаючи, що головною причиною, чому бокс має погану славу, є англійська практика призового бою битися голими руками і за "неправильними правилами". Індивідуальне сприйняття боксу очима учасників поєдинків та суспільне значення боксу, як видовища, особливо яскраво описано Джеком Лондоном в оповіданні "Кусок м'яса" (1909). Характеризуючи свого героя, Дж. Лондон виділяє його індивідуальне сприйняття боксу наступним чином. "Професію Тома Кінга можна було безпомилково визначити по його обличчю, типовому обличчю боксера. Довгі роки роботи на ринзі наклали на нього свій відбиток, надавши йому якусь настороженість звіра, готового до боротьби. ... На ринзі він наносив удари, щоб причинити пошкодження, щоб понівечити противника, але робив це без злості. Для нього це було звичним заняттям". Суспільне значення боксу Джек Лондон описує через роздуми головного героя так: "Глядачі збирались і платили гроші, щоб подивитися, як противники нокаутують один одного. ... І вінець всього – несамовита публіка, бурхливий фінал, суддя, оголосивший: "Переміг Кінг", і його ім'я на шпальтах спортивної хроніки в газетах наступного дня".

Наведені вище витяги з друкованих видань свідчать про те, що в означений історичний період інтенсивний розвиток боксу був обумовлений, з одного боку, індивідуальними потребами учасників боксерських поєдинків у самовираженні (навіть з ризиком для власного життя), які стимулювались грошовими винагородами та суспільним визнанням, а з іншої, існуючою в тогочасному суспільстві потребою в публічних видовищах, на задоволення якої і були спрямовані боксерські поєдинки. Саме у цій взаємозалежності індивідуальних і суспільно значущих потреб та діяльності людей, спрямованої на їх задоволення, і проявляється дія закону "взаємозв'язку потреб і діяльності", який лежить в основі саморозвитку боксу.

Проведений аналіз друкованих видань свідчить також про те, що уже на початку 19-го сторіччя в широкій со-

ціальній практиці боксерські поєдинки стали називатись спортом. Так, наприклад, В. Рассел та Д. Девіс у праці "Трактат про злочини та правопорушення" (1824) [35] відмічають, що громадські боксерські матчі чи будь-які інші види спорту подібного роду, які проводяться з метою отримання прибутку, вважаються незаконними видами спорту. Оскільки в цих останніх випадках наміри сторін не є невинними самі по собі, кожна з яких недбало ставиться до того, що може бути заподіяна шкода іншій, за умови отримання обіцяної винагороди чи аплодисментів. Означене вище положення (використання терміну "спорт") в більш узагальненій формі відображено у праці пані С. Халл, яка у 1854 році в "Лондонському журналі розваг Шарпа ..." [27] вказує на те, що даний журнал відомий своїми повідомленнями та дискусіями щодо боксу, бігу, катання на човнах, полювання та всіх тисяч об'єктів, які входять до складу обширного словникового запасу, об'єднаного словом "спорт" ("...renowned for its reports and disquisitions on boxing, running, boating, hunting, and all the thousand subjects which are included in the extensive vocabulary of "sport."). Оскільки в тогочасному суспільстві відвідування кулачних боїв (боксерських матчів), як свідчить проведений вище аналіз друкованих видань, сприймалось широким загалом як проведення часу із задоволенням, як відпочинок та розвага, то можна припустити, виходячи з результатів аналізу, представленого у першій частині даної статті, що для назви такої діяльності (відвідування боїв) використовувався термін "спорт". Вірогідно, що у подальшому цей термін поступово переносився і на діяльність людей, які створювали таке видовище, інакше кажучи, термін "спорт" почали використовувати для назви, власне, боксерських поєдинків, тобто боксу. Відмітимо, що це не єдиний напрям, по якому термін "спорт", якщо використовувати сучасну наукову термінологію, проникав у сферу діяльності людей, пов'язану з використанням фізичних вправ. Другий напрям був зумовлений розвитком аматорського спорту. Якщо з цієї позиції розглянути розвиток боксу у Великобританії 18–19 сторіч, то можна говорити про те, що бокс розвивався як аматорський вид одноборств у середовищі багатих джентльменів та аристократів як своєрідний відпочинок та як мистецтво самозахисту. Сформульоване положення підтверджується матеріалами друкованих видань, які виходили у той період. Так, наприклад, у жовтневому випуску спортивного журналу ("Sporting Magazine") за 1810 рік [36] говориться про те, що мистецтво боксу це мужній і достойний відпочинок. Н. Вустер у журналі "Друг миру" (1816) [29] порівнює бокс з дуелями, які проводили джентльмени задля відстоювання честі. Висловлені аргументи свідчать про те, що в середовищі багатих джентльменів та аристократів заняття боксом дійсно сприймалось як діяльність, що приносила їм відчуття задоволення [1; 2], а для назви такої діяльності в тогочасному суспільстві використовувався, як було показано у першій частині даного дослідження, термін "спорт". Слід відмітити, що саме у цьому середовищі виникла ідея розмежувати заняття спортом заради власного задоволення (аматорський спорт) і заняття спортом з метою отримання за це винагороди (професійний спорт), яка практично реалізувалась у "Статуті аматорського спорту", який був прийнятий у 1869 році і який суттєво вплинув на подальший розвиток сучасного спорту.

Узагальнюючи результати дослідження, проведеного вище на прикладі розвитку боксу у Великій Британії, необхідно відмітити наступне. Результати аналізу свідчать про

те, що визначальним чинником, який зумовлював основні напрями розвитку боксу, було суспільне його визнання. Саме цей чинник (вплив соціального середовища) стимулював процес введення правил проведення кулачних боїв як відповідь, з одного боку, на їх жорстокість, яка мала місце у той час, на що вказують наведені вище витяги з тогочасних англомовних праць, а з іншого, як необхідність врегулювання процедур здобування та отримання атлетами грошових винагород (призів), а також як необхідність улагоджування умов укладення ставок і грошових парі між глядачами. Історичні матеріали свідчать про те, що перші боксерські правила (правила проведення кулачних боїв), які отримали назву "Браутоновський кодекс", були введені у 1743 році власником цирку, де проводились боксерські (кулачні) поєдинки Джеймсом Браутоном (1704–1789), відомим на той час боксером, чемпіоном Англії з 1740 по 1750 рр. Ці правила, в яких фіксувались загальні умови проведення боксерських поєдинків, були спрямовані також на запобігання суперечок між глядачами, які заключали між собою грошові парі, а також на те, щоб боксери не укладали парі на власні бої. Така ж в цілому причина введення "Правил Лондонського призового рингу", які були прийняті в 1835 році і склалися з 29 пунктів, в яких уточнювались основні юридичні аспекти суперечностей, що виникали між глядачами, які заключали парі. П. Еган у праці "Керівництво кожного джентльмена. Лекція про мистецтво самозахисту" (1851) [31], характеризуючи введення цих правил, назвав їх новою ерою в літописі кулачних боїв. Правила Лондонського призового рингу проіснували до 1865 року, тобто до того часу, коли журналіст Д. Чамберс та Д. Шолто Дуглас (дев'ятий маркіз Куїнсберрі) у ході підготовки аматорського чемпіонату у Лондоні розробили нові правила проведення боксерських поєдинків (Правила Куїнсберрі), які в своїй основі збереглися до цього часу і які у певній мірі гуманізували боксерські поєдинки. В них констатувалося, що боксерські поєдинки повинні проводитись тільки в перчатках (прийнято вважати, що це їх офіційна поява в боксі); кожен раунд повинен тривати три хвилини; визнавались законними лише нанесення ударів руками; боксер, який в результаті отриманого удару опустився на підлогу рингу, повинен самостійно піднятися протягом 10 секунд, якщо ж він не міг цього зробити, то поєдинок закінчувався. Прийнято вважати, що введення цих правил ознаменувало собою закінчення ери призового боксу та його перехід до професійного.

Підсумовуючи результати проведеного вище аналізу англомовних видань, які були надруковані у 19-му сторіччі і в яких відображалось сприйняття різних аспектів розвитку тогочасного боксу очевидцями тих подій, необхідно ще раз звернути увагу на те, що ключову роль у розвитку боксу, як особливого соціокультурного явища, відіграє соціальне середовище, вплив якого реалізується через закон "взаємозв'язку потреб і діяльності".

III. Соціальний механізм саморозвитку сучасного спорту як наслідок дії закону "взаємозв'язку потреб і діяльності". Описана вище на прикладі боксу дія закону "взаємозв'язку потреб і діяльності" не обмежується тільки цим видом одноборств. Вона розповсюджується й на інші види змагальної діяльності людей, які розвивались в тогочасній Великій Британії, а саме, футбол, регбі, скачки, крикет, гольф, теніс, бадмінтон та інші. Історичні матеріали свідчать про те, що у Великій Британії, починаючи з 18-го сторіччя ці види змагальної діяльності людей розвивались за єдиною схемою, яка описана вище на

прикладі боксу, а саме за схемою призового спорту. Призовий спорт був характерною особливістю тогочасного суспільства. Саме призи, ставки та парі приводили до підвищення азарту і видовищності змагань. Характеризуючи цей історичний період у розвитку Великобританії, К. Айзенберг (2006) [1] відзначала, що мандрівники, які відвідували країну у XVIII та початку XIX сторіч, обурювалися з приводу пристрасті англійців до ставок. Професор Т. Коллінз у лютневому випуску "Історичного журналу Бі-бі-сі" за 2012 рік у статті "Історія британського спорту" зазначав, що гроші були центральним чинником розвитку спорту у Великобританії 19-го сторіччя. У ґрунтовному дослідженні М. Лагутіної (2015) [2] констатується, що спортивні повідомлення в тодішній Великобританії майже всуціль склалися з публікацій про грошові виграші, вдалі ставки та великі призові. Вона також відмічає, що великий суспільний інтерес до спорту стимулював розвиток спортивної преси (перший щомісячний спеціалізований журнал "The Sporting Magazine" був заснований у 1792 році). Як один із прикладів, нею наводиться газета "Bell's Life in London, and Sporting Chronicle", тираж якої на початку її видання (приблизно 1822 р.) був 3000 примірників, а в 1850 році він досяг 30000 примірників на тиждень.

Висока суспільна значущість спорту у Великій Британії 19-го сторіччя обумовила необхідність стандартизації правил проведення спортивних змагань (усі учасники змагань, а також глядачі, які приймали участь у ставках та парі, повинні бути в рівних умовах) та стимулювала утворення різноманітних спортивних союзів та асоціацій (на відміну від елітарних клубів⁽¹⁾), які створювали умови для проведення серії змагань, що суттєво підвищувало інтерес глядачів та стимулювало учасників змагань систематично готуватися до них. Так, наприклад, у 1855 р. у Великобританії вперше була застосована система колового проведення змагань. У цей же період в країні створювались різноманітні асоціації, зокрема, у 1863 р. була утворена Футбольна асоціація, у 1880 році – Атлетична аматорська асоціація (AAA), Асоціація хокею на траві була створена у 1886 році, Асоціація бадмінтону – у 1893 році. На думку Ж. Хапелець, А. Босіг та Б. Коен [21], такі асоціації розвивались практично у повній незалежності від місцевих і національних урядів, тобто були "саморегулюючими". У цій "саморегуляції" як раз і проявляється сутність соціального механізму саморозвитку сучасного спорту, в основі якого лежить закон "взаємозв'язку потреб і діяльності". Якщо використовувати сучасну наукову термінологію, то можна сказати, що суть цього закону проявляється в діалектичній єдності, з одного боку, діяльності людей, пов'язаної з використанням фізичних вправ, яка спрямована на підготовку та участь у змаганнях, а з іншого, суспільної оцінки такої діяльності як видовища, яке приносить задоволення широким верствам населення.

Завершуючи характеристику основних чинників соціального механізму саморозвитку сучасного спорту, необхідно звернути увагу на те, що його інтенсивний розвиток у Великобританії став можливим лише завдяки політичним, економічним та соціокультурним змінам, які відбувалися в країні у той період. Такі зміни були наслідком громадянської війни (у радянській історичній літературі її часто називають Англійською буржуазною революцією), яка відбулася у 1640–1660 роках і яка забезпечила перехід країни від абсолютної монархії до конституційної. Основні її результати знайшли відображення у двох фундаментальних законодавчих актах "Habeas Corpus act" (1679)

і "Bill of Rights" (1689), які мали суттєвий вплив і на розвиток спорту. Так, акт "Habeas Corpus act" проголошував недоторканність особи, а також принцип презумпції невинуватості. Акт "Біль про права" (Bill of Rights – "An Act declaring the Rights and Liberties of the Subject and Settling the Succession of the Crown") закріпив цілий ряд громадянських свобод, серед яких були свобода виборів до парламенту (у той час лише для аристократичного прошарку суспільства), а також свобода слова і дебатів, які проводились у Парламенті (парламентський імунітет). У 1832 році була проведена парламентська реформа, завдяки якій більшість заможних громадяни отримали право бути обраними до парламенту, а зміни, які відбулися внаслідок другої та третьої виборчих реформ 1867 р. і 1884 р., дали права голосу також представникам високооплачуваної частини робітників. Зміна суспільного устрою та введені політичні свободи створили умови для розвитку різноманітних громадських об'єднань та політичних партій, у тому числі і спортивних асоціацій, про які було сказано вище.

Громадянська війна, яка відбулася у Великобританії у 1640–1660 роках, не тільки змінила політичний устрій держави, відкривши шлях для демократичного розвитку суспільства, а й послугувала поштовхом для сільськогосподарської та промислової революцій, які супроводжувались змінами в соціальній структурі суспільства, що мало визначальні наслідки для розвитку сучасного спорту. Про масштаби сільськогосподарської та промислової революцій свідчать хоча б такі дані. Якщо в кінці 18-го сторіччя чотири п'ятих населення Великобританії займалися сільським господарством, то вже у 1831 році 56% населення мешкало у містах. У першій половині 19-го сторіччя завдяки промисловій та сільськогосподарській революціям Великобританія стала найбільш розвиненою і багатою державою світу. Як наслідок, в країні сформувався широкий прошарок середнього класу. Якщо у 1800 році середній клас становив приблизно 3% від населення Великобританії, то до 1850 року його частка збільшилася до 16% [1]. Це створювало в містах нове культурно-побутове середовище, середовище потенційних споживачів різного роду розваг та видовищ. Серед таких видовищ найбільш доступним був спорт [9]. Професор Т. Коллінз у лютому випуску "Історичного журналу Бі-бі-сі" за 2012 рік у статті "Історія британського спорту" зазначав, що саме у цей період англійці почали відкривати для себе радості дозвілля, а британський прем'єр-міністр Джон Мейджор у 1995 році відмічав, що Великобританія 19-го сторіччя була колись розважальною революцією настільки ж значущою, як і сільськогосподарська та промислова революція [17].

Висновки

1. Результати проведеного дослідження свідчать про існування двох тенденцій у використанні терміну "спорт" в англійській практиці 19-го сторіччя. Перша була обумовлена тим, що термін "спорт" в широкій соціальній практиці використовувався для якісної характеристики різних видів діяльності людей, які приносили їм відчуття задоволення, тобто сприймалися ними як розвага, забава. Друга тенденція проявилась у тому, що цей термін почали використовувати для назви різноманітних соціальних явищ, сутність яких практично співпадає з сучасними уявленнями про спорт, а саме для назви діяльності людей

з використанням фізичних вправ, яка була спрямована на підготовку та участь у змаганнях.

2. Соціальний механізм саморозвитку спорту, **як специфічного суспільно значущого явища**, проявляється в діалектичній єдності, з одного боку, конкуруючої діяльності людей по задоволенню різноманітних потреб у використанні фізичних вправ, яка спрямована на підготовку та участь у змаганнях, а з іншого, суспільної оцінки соціальних явищ, які виникають на основі такої діяльності (різні види спорту). У цьому механізмі суспільна оцінка виконує функцію відбору з усього розмаїття соціальних явищ, які виникають у результаті діяльності людей, пов'язаної з використанням фізичних вправ (різних видів спорту), тих, які важливі для суспільства. Саме ця особливість відображена в узагальнюючому визначенні поняття спорт, в якому констатується, що "Спорт, як особливе соціокультурне явище, представляє собою історично зумовлену діяльність людей, пов'язану з використанням фізичних вправ, яка спрямована на підготовку та участь у спеціальним чином організованій системі змагань, а також індивідуальні та **суспільно значущі** результати такої діяльності" [7].

3. Результати дослідження показали, що, починаючи з середини 18-го сторіччя інтенсивний розвиток боксу був обумовлений, з одного боку, індивідуальними потребами учасників боксерських поєдинків у самовираженні, які стимулювались грошовими винагородами та суспільним визнанням, а з іншої, існуючою в тогочасному суспільстві потребою в публічних видовищах, на задоволення якої і були спрямовані боксерські поєдинки. Саме у цій взаємозалежності індивідуальних і суспільно значущих потреб та діяльності людей, спрямованої на їх задоволення, проявляється дія закону "взаємозв'язку потреб і діяльності", який лежить в основі саморозвитку боксу. Зроблений висновок свідчить про коректність та об'єктивність виділення соціального механізму саморозвитку спорту, в основі якого лежить закон "взаємозв'язку потреб і діяльності".

4. Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що дія закону "взаємозв'язку потреб і діяльності" не обмежується лише сферою діяльності людей, пов'язаною з використанням фізичних вправ, вона має більш загальний характер. Це потребує більш ґрунтовного розкриття соціальної природи дії цього закону. Закон "взаємозв'язку потреб і діяльності" констатує, що основна рушійна сила, яка визначає соціальний і біологічний вектор у розвитку людини, пов'язана із задоволенням цілого спектру особистісних потреб. Вони підрозділяються на три групи: біологічно зумовлені потреби (наприклад, потреба в диханні, в їжі, в розмноженні та багато інших), соціально зумовлені потреби (наприклад, потреба в освіті, в інформації, в праці, в житлі та ряд інших) та потреби, що мають біосоціальну природу (наприклад, потреба в самовираженні, в приналежності до групи, в здоров'ї, в фізичній активності, в пізнанні навколишнього світу та низка інших). Відмітимо, що в суспільстві все розмаїття людських потреб (біологічних, соціальних та біосоціальних) задовольняється у формі індивідуальної та групової діяльності. Така діяльність створює особливі взаємовідносини між людьми, що за певних умов є основою механізму їх самоорганізації і зумовлює появу в суспільстві різних соціальних явищ, які можуть трансформуватися у відповідні соціальні інститути. Цей процес можна описати таким чином. Прагнучи задовольнити конкретні потреби людина

⁽¹⁾ Наприклад, перший жокейський клуб був заснований близько 1750 року як об'єднання господарів стаєнь бігових коней, заводчиків та інших прихетних до змагань аристократів, у 1787 році був створений аристократичний Марілебонський крикетний клуб (Marylebone Cricket Club) [1].

вступає у відносини з іншими людьми, у яких є аналогічні прагнення. Така взаємодія приводить до об'єднання людей в групи з метою спільного добування необхідних благ і цінностей для задоволення своїх потреб. Це сприяє утворенню соціальних груп, які характеризуються відносною цілісністю і є самостійним суб'єктом соціальної дії. Таким чином формуються групові потреби, які на відміну від індивідуальних є більш стійкими і більш постійними. На цьому етапі самоорганізації діяльності людей вирішальну роль відіграє їх потреба в приналежності до групи. З іншого ж боку, об'єднання людей в групи приводить до виникнення прямих або опосередкованих конкуруючих взаємовідносин між її членами, а також між групами, представниками яких вони є, що являється наслідком реалізації людьми індивідуальних потреб у самовираженні. Виділена діалектично суперечна діяльність людей (з одного боку, прагнення до об'єднання в групи, а з іншого – прагнення до самовираження, яке створює конкуруючі взаємовідносини між членами групи, а також між відповідними групами) як раз і є основою механізму саморозвитку соціальних явищ. Групові потреби можуть сформуватися, а процес їх задоволення набути систематичний характер лише після отримання належної суспільної оцінки. Якщо групові потреби, які сформувалися в процесі діяльності людей по задово-

ленню індивідуальних потреб, не отримують позитивної суспільної оцінки, то це може привести до згортання відповідного соціального явища, або навіть до повного його зникнення. Якщо ж суспільна оцінка явища, яке виникло в результаті діяльності людей по задоволенню спільних потреб, позитивна (наприклад, змагальна діяльність людей, що лежить в основі розвитку спорту, або ж діяльність людей з підтримки власного здоров'я, що лежить в основі розвитку фізичного виховання та фізичної рекреації), то таке соціальне явище, а відповідно і діяльність людей, стають суспільно значущими. На цій підставі при певних умовах може сформуватися відповідний соціальний інститут, який стає особливою формою закріплення і способом здійснення спеціалізованої діяльності людей. Саме він (соціальний інститут) і забезпечує стабільне функціонування суспільних відносин, що утворилися в результаті конкуруючої діяльності людей у сфері задоволення спільних потреб, а це може означати, що таке соціальне явище стає однією зі складових культури суспільства.

Перспективи подальших досліджень. У подальшому планується з'ясувати причини стрімкого зростання, починаючи з середини 19-го сторіччя, частоти використання терміну "спорт" за межами Великої Британії.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що немає конфлікту інтересів, який може сприйматися таким, що може завдати шкоди неупередженості статті.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

Список використаної літератури

1. Айзенберг, Кристиана (2006), "Спортсмен", перевод с немецкого Людмилы Картуновой, *Логос*, № 3(54), С. 3-22.
2. Лагутина, М.Д. (2015), "Как все начиналось: обзор английской спортивной периодики XVIII–XIX веков", *Омский научный вестник*, № 2(136), С. 76-80.
3. Сутула, В. (2017), "Культурно-історичні витоки сучасного спорту (повідомлення перше)", *Слобожанський науково-спортивний вісник*, № 6(62), С. 107-112, doi: 10.15391/snsv.2017-6.021.
4. Сутула, В.А. (2002), *Основы физкультурологии*, Харьков.
5. Сутула, В.А., Власов, Г.М. (2013), "Теория физической культуры: научный миф или реальность", *Теория и практика физической культуры*, № 5, С. 10-14.
6. Сутула, В. (2017), "Концептуальні положення узагальнюючої теорії фізичної культури", *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, № 3, С. 107-115.
7. Сутула, В. (2018), "Узагальнююче визначення поняття "спорт" як один з базових конструктивів узагальнюючої теорії фізичної культури та теорії спорту", *Слобожанський науково-спортивний вісник*, № 1(64), С. 89-97, doi: 10.15391/snsv.2018-1.016.
8. Сутула, В. (2017), "Про сутність зв'язку між фізичною культурою і фізичним вихованням", *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, № 4, С. 91-96.
9. Трентер, Н. (2006), "Спорт, экономика и общество в Великобритании (1750–1914)", *Отечественные записки. Журнал для медленного чтения*, № 6.
10. Abraham Rees (1824), *The Cyclopaedia or Universal Dictionary of Arts, Sciences, and Literature*, Samuel F. Bradford and Murray, Fairman and Company, Vol. 17.
11. Lanson, A. (1842), *The Modern Farrier (Author of the Farmer's Practical Instructor)*, London.
12. Aflalo Henry Charles Howard Earl of Suffolk and Berkshire, Hedley Peek, Frederick George Aflalo (1897), *The Encyclopaedia of Sport*, Т. 1.
13. Charles Rollin (1851), *The Ancient History of the Egyptians, Carthaginians, Assyrians Babylonians, Medes and Persians, Grecians, and Macedonians*, London. Vol. 1.
14. Edward Wedlake Brayley & John Britton (1810), *The Beauties of England and Wales or Delineations, Topographical Historical and Descriptive*, Vol. X, Part I, London.
15. Hitchcock, Edward (1837), *An Argument for Early Temperance: Addressed to the Youth of the United States*, Boston.
16. Egan, P. (1829), *Boxiana or Sketches of Ancient and Modern Pugilism: Comprising The only original and complete lives of the boxers. Illustrated with numerous portraits. In 5 vol., Vol. II.*, Sherwood, Neely, and Jones, PaternosterRow, London.
17. Whannel, Garry (2005), *Media Sport Stars: Masculinities and Moralities*. Routledge.
18. Baretto, Giuseppe Marco Antonio, Thomson, Charles & Monteith, John (1807), *Dizionario delle lingue italiana ed inglese: English and Italian*, London, Vol. II.
19. Niles, Hezekiah, Niles, William Ogden, Hughes, Jeremiah & Beatty George (1821), *Niles' National Register: Containing Political, Historical, Geographical, Scientific, Statistical, Economical, and Biographical Documents, Essays and Facts: Together with Notices of the Arts and Manufactures, and a Record of the Events of the Times*, Vol. 21.
20. Downes, Henry, *Pugilistica* (1906), *The history of British boxing*, Published by John Grant, Edinburgh.
21. Chappellet, Jean-Loup, Bousigue, Amandine, Cohen, Benjamin (2008), *The autonomy of sport in Europe*, Strasbourg, 1.12.2008.
22. John Mason Good, Olinthus Gregory, Newton Bosworth (1813), *Pantologia: A New Cyclopaedia, Comprehending a Complete Series of Essays*. Vol. II. (BAR-CAZ).
23. John Boyle O'Reilly (1888), *Ethics of Boxing and Manly Sport*.

24. James Wilson (1840), *The Rod and the Gun: Being Two Treatises on Angling and Shooting*, Printed by t. Constable, Printed to her Majesty, Edinburgh.
25. Mark Twain (1876), *Mississippi Writings*, The Libraru of America.
26. Mary Eleanor Wilkins (1892), *The Pot of Gold and Other Stories*.
27. Mrs. S. C. Hall (1854), *Sharpe's London Magazine of Entertainment and Instruction for General Reading*, pp.172-173.
28. New South Wales. Parliament (1905), pp. 964.
29. Noah Worcester (1816), *The Friend of Peace*, Vol 1, Issues 1-12, pp. 5.
30. Niles' Weekly Register (1833), Vol. 45, pp. 52.
31. Pierce Egan (1851), *Every gentleman's manual. A lecture on the art of self-defence, etc.*, London, pp. 78.
32. Prince Hoare (1800), *Indiscretion: A Comedy, in Five Acts, as Performed at the Theatre-Royal, Drury-Lane*, Printed and Ppublished by J. Barker, London.
33. Allanson-Winn, R.G., Robinson, Bertram Fletcher (1897), *Boxing*.
34. Samuel Rutherford Crockett. (1895), *Bog-Myrtle and Peat: Tales Chiefly of Galloway Gathered from the Years 1889 to 1895*, Publied by Libraru of Alexandria. Made in United States of America.
35. Sir William Oldnall Russell, Daniel Davis (1824), *A Treatise on Crimes and Misdemeanors*, T. 1.
36. Sporting Magazine (1810), T. 35.
37. Sport and its pleasures, physical and gastronomical (1859), Charman and hall, London.
38. Sharpe's London Magazine of Entertainment and Instruction: For General Reading (1847), Vol. 5.
39. Talbot Baines Reed (1894), *The Master of the Shell*.
40. Travel, Adventure, and Sport, from Blackwood's Magazine. Blackwood's Magazine (1841), Vol. 3.
41. Young, Thomas (1822), *An Essay on Humanity to Animals*, London.
42. The Encyclopaedia Britannica or Dictionary of Arts, Sciences, and General Literature. Eighth Editon (1854), Vol. 5.
43. The Chimney Corner Companion: Being a Selection of the Most Interesting, Amusing, and Authentic Descriptions and Anecdotes, of Men, Manners, and Things (1827).
44. The Scots Magazine and Edinburgh Literary Miscellany (1806), Vol. 68. Part 2, pp. 907-910.

Стаття надійшла до редакції: 04.03.2018 р.
Опубліковано: 30.04.2018 р.

Аннотация. Василий Сутула. Культурно-исторические истоки современного спорта (сообщение второе). Цель: раскрыть социальный механизм саморазвития современного спорта. **Материал и методы:** в ходе исследования применялись системный и историографический методы. **Результаты:** в 19-м веке объем понятия "спорт" значительно расширился по сравнению с предыдущим историческим периодом. Определяющим фактором, который вызывал основные направления развития бокса, было общественное его признание. Показана сущность социального механизма саморазвития современного спорта. **Выводы:** социальный механизм саморазвития спорта, как специфического общественно значимого явления, проявляется в диалектическом единстве, с одной стороны, конкурирующей деятельности людей по удовлетворению различных потребностей в использовании физических упражнений направленных на подготовку и участие в соревнованиях, а с другой, общественной оценки социальных явлений возникающих на основе такой деятельности.

Ключевые слова: спорт, бокс, термин, понятие, саморазвитие, процесс, потребности, общественная значимость.

Abstract. Vasyi Sutula. Cultural and historical sources of modern sport (second message). Purpose: to reveal the social mechanism of self-development of modern sport. **Material & Methods:** systematic and historiographical methods were used during the study. **Results:** In the 19th century, the concept of "sports" expanded significantly compared with the previous historical period. The determining factor that predetermined the main directions of boxing development was its public recognition. It is shown that the essence of the social mechanism of self-development of modern sport. **Conclusions:** the social mechanism of self-development of sport, as a specific socially significant phenomenon, manifests itself in dialectical unity, on the one hand, the competing activity of people to meet various needs in the use of physical exercises which is aimed at preparing and participating in competitions, but on the other, social assessment of social phenomena which arise on the basis of such activities.

Keywords: sport, boxing, term, concept, self-development, process, needs, social significance.

References

1. Eisenberg, Christiana (2006), "Sportsman", translation from German by Ludmila Kortunova, Logos, № 3(54), pp. 3-22. (in Russ.)
2. Lagutina, M.D. (2015), "How it all began: a review of the English sports periodicals of the XVIII-XIX centuries", *Omskiy nauchnyy vestnik*, No. 2(136), pp. 76-80. (in Russ.)
3. Sutula, V. (2017), "Cultural and Historical Origins of Modern Sport (the first message)", *Slobozans'kiy naucovo-sportivnij visnik*, No. 6(62), pp. 107-112, doi: 10.15391/snsv.2017-6.021. (in Ukr.)
4. Sutula, V.A. (2002), *Osnovy fizkulturologii* [Fundamentals of Physical Education], Kharkov. (in Russ.)
5. Sutula, V.A. & Vlasov, G.M. (2013), "The Theory of Physical Culture: a Scientific Myth or Reality", *Teoriya i praktika fizicheskoy kultury*, No. 5, pp. 10-14. (in Russ.)
6. Sutula, V. (2017), "Conceptual provisions of the generalization theory of physical culture", *Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, No. 3, pp. 107-115. (in Ukr.)
7. Sutula, V. (2018), "Generalizing the definition of "sport" as one of the basic constructs of the generalization theory of physical culture and the theory of sport", *Slobozans'kiy naucovo-sportivnij visnik*, No. 1(64), pp. 89-97, doi: 10.15391/snsv.2018-1.016. (in Ukr.)
8. Sutula, V. (2017), "On the essence of the connection between physical culture and physical education", *Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, No. 4, pp. 91-96. (in Ukr.)
9. Trenter, N. (2006), "Sport, Economics and Society in Great Britain (1750-1914)", *Otechestvennye zapiski. Zhurnal dlya medlennogo chteniya*, No. 6. (in Russ.)
10. Abraham Rees (1824), *The Cyclopaedia or Universal Dictionary of Arts, Sciences, and Literature*, Samuel F. Bradford and Murray, Fairman and Company, Vol. 17.
11. Lanson, A. (1842), *The Modern Farrier (Author of the Farmer's Practical Instructor)*, London.
12. Aflalo Henry Charles Howard Earl of Suffolk and Berkshire, Hedley Peek, Frederick George Aflalo (1897), *The Encyclopaedia of Sport*, T. 1.
13. Charles Rollin (1851), *The Ancient History of the Egyptians, Carthaginians, Assyrians Babylonians, Medes and Persians, Grecians, and Macedonsans*, London. Vol. 1.
14. Edward Wedlake Brayley & John Britton (1810), *The Beauties of England and Wales or Delineations, Topographical Historical and Descriptive*, Vol. X, Part I, London.

15. Hitchcock, Edward (1837), *An Argument for Early Temperance: Addressed to the Youth of the United States*, Boston.
16. Egan, P. (1829), *Boxiana or Sketches of Ancient and Modern Pugilism: Comprising The only original and complete lives of the boxers. Illustrated with numerous portraits. In 5 vol., Vol. II.*, Sherwood, Neely, and Jones, PaternosterRow, London.
17. Whannel, Garry (2005), *Media Sport Stars: Masculinities and Moralities*. Routledge.
18. Baretta, Giuseppe Marco Antonio, Thomson, Charles & Monteith, John (1807), *Dizionario delle lingue italiana ed inglese: English and Italian*, London, Vol. II.
19. Niles, Hezekiah, Niles, William Ogden, Hughes, Jeremiah & Beatty George (1821), *Niles' National Register: Containing Political, Historical, Geographical, Scientifical, Statistical, Economical, and Biographical Documents, Essays and Facts: Together with Notices of the Arts and Manufactures, and a Record of the Events of the Times*, Vol. 21.
20. Downes, Henry, *Pugilistica* (1906), *The history of British boxing*, Published by John Grant, Edinburgh.
21. Chapelet, Jean-Loup, Bousigue, Amandine, Cohen, Benjamin (2008), *The autonomy of sport in Europe*, Strasbourg, 1.12.2008.
22. John Mason Good, Olinthus Gregory, Newton Bosworth (1813), *Pantologia: A New Cyclopaedia, Comprehending a Complete Series of Essays*. Vol. II. (BAR-CAZ).
23. John Boyle O'Reilly (1888), *Ethics of Boxing and Manly Sport*.
24. James Wilson (1840), *The Rod and the Gun: Being Two Treatises on Angling and Shooting*, Printed by t. Constable, Printed to her Majesty, Edinburgh.
25. Mark Twain (1876), *Mississippi Writings*, The Librarian of America.
26. Mary Eleanor Wilkins (1892), *The Pot of Gold and Other Stories*.
27. Mrs. S. C. Hall (1854), *Sharpe's London Magazine of Entertainment and Instruction for General Reading*, pp.172-173.
28. New South Wales. Parliament (1905), pp. 964.
29. Noah Worcester (1816), *The Friend of Peace*, Vol 1, Issues 1-12, pp. 5.
30. Niles' Weekly Register (1833), Vol. 45, pp. 52.
31. Pierce Egan (1851), *Every gentleman's manual. A lecture on the art of self-defence, etc.*, London, pp. 78.
32. Prince Hoare (1800), *Indiscretion: A Comedy, in Five Acts, as Performed at the Theatre-Royal, Drury-Lane*, Printed and Published by J. Barker, London.
33. Allanson-Winn, R.G., Robinson, Bertram Fletcher (1897), *Boxing*.
34. Samuel Rutherford Crockett. (1895), *Bog-Myrtle and Peat: Tales Chiefly of Galloway Gathered from the Years 1889 to 1895*, Published by Librarian of Alexandria. Made in United States of America.
35. Sir William Oldnall Russell, Daniel Davis (1824), *A Treatise on Crimes and Misdemeanors*, T. 1.
36. *Sporting Magazine* (1810), T. 35.
37. *Sport and its pleasures, physical and gastronomical* (1859), Charman and hall, London.
38. *Sharpe's London Magazine of Entertainment and Instruction: For General Reading* (1847), Vol. 5.
39. Talbot Baines Reed (1894), *The Master of the Shell*.
40. *Travel, Adventure, and Sport, from Blackwood's Magazine*. *Blackwood's Magazine* (1841), Vol. 3.
41. Young, Thomas (1822), *An Essay on Humanity to Animals*, London.
42. *The Encyclopaedia Britannica or Dictionary of Arts, Sciences, and General Literature*. Eighth Edition (1854), Vol. 5.
43. *The Chimney Corner Companion: Being a Selection of the Most Interesting, Amusing, and Authentic Descriptions and Anecdotes, of Men, Manners, and Things* (1827).
44. *The Scots Magazine and Edinburgh Literary Miscellany* (1806), Vol. 68. Part 2, pp. 907-910.

Received: 04.03.2018.

Published: 30.04.2018.

Відомості про авторів / Information about the Authors

Сутула Василь Опанасович: д. пед. н., професор; Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська, 99. м. Харків, 61058, Україна.

Сутула Василь Афанасьевич: д. пед. н., професор; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская, 99. г. Харьков, 61058, Украина.

Vasyl Sutula: Doctor of Science (Pedagogical), Professor; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

ORCID.ORG/0000-0002-1108-9640

E-mail: vsutula@rambler.ru